

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A törvénytervezet.

II.

(A nagy egyházak.)*

A törvénytervezet 3-ik átdolgozása a nagy népességű egyházak életének intenzívebbé tétele szempontjából az eredeti tervezet felett messze kiemelkedik. Alternatívát állít ugyan a nagy egyházak elé; de bármelyiknek elfogadása esetén meg van a garanciája a haladásnak a lelkiek terén; nagyobb, ha az egység megtartása mellett a lelkigondozás céljából parochialis körök szerveztetnek, kisebb, ha az egység romjain teljesen önálló egyházközségek emelkednek. A szöveg szószerint így hangzik: 10. §. „Az olyan anya-egyházközségek, a melyekben a lélekszám az 5000-et meghaladja, ha több lelkészük van, vagy az olyan anya-egyházközségek, a melyek több templomot és lelkészi állomást tartanak fenn, több külön anya-egyházközségekbe szervezhetnek, a mit ha nem tennének, kötelesek parochialis köröket szervezni, a melyeknek szervezetét az egyházkerületi közgyűlés szabályrendelettel állapítja meg.“

Az egyházi adóügy mellett ez a másik legfontosabb helye a törvénykönyvnek.

A nagy népességű egyházak mai élete tulajdonképpen nem élet; a nagy erkölcsi, szellemi és anyagi erő összehalmozódva mintegy föllésnek, penészedésnek indult, a biztonság, a mi nagy tömeg között az egyént elbizakodottá teszi, a téllenség olyan nemét honosította meg hivatalosoknál és nem hivatalosoknál egyaránt, hogy a védekezésre, annál kevésbé a terjeszkedésre nem fordítatik sem figyelem sem erő. Biztosítva látván a jelent, a jövő gondja s az

* E kérdéssel a „Magyar Szóban“ kezdtem foglalkozni; de aztán gyánított okokból onnan ki lettem tudva. Most tehát, mikor másik organum terére lépek, a teljesség kedvéért az elején kénytelen vagyok némi ismétlésekbe bocsátkozni.

a tartozás, mi a mindenkori egyházzal szemben kötelez, érintetlenül hagyja a lelkiismeretet és lesz az „ecclesia militans“-ból „ecclesia dormiens“, ott lopják meg, ahol akarják az éber ellenek. Szellemi és anyagi világ az örök küzdelem törvénye alatt áll, az örök hullámzása jelzi a haladás irányát. A stagnatioval leszámol a haladó idő, hosszú ideig nem lehet maradni egy állomáson; a „bellum omnium contra omnes“ stratégiájában legszerencsétlenebb taktika a körülsáncolás, a tehetetlen örök arzenálba raktározása. Vagy előre vagy hátrafelé mozdúlni kell s a ki előre nem megy az életképes örök által előbb-utóbb háttérbe szorítottatik.

A városi nagy egyházaknál a stagnatio beállt, sőt a hátraszorítottatás jelei is mutatkoznak. E szomorú állapot kifejlődéséhez a fenti momentumok mellett hozzájárult a felelősségmegosztás lelkiekben a lelkészek között; a megosztott felelősség rendesen elszokott érkezni a felelősség-hiány holt pontjára. Ezenfelül az együttműködésnél egynek-kettőnek buzgalmát szárnyszeggetté teszi a többinek mozdulatlansága, esetleg ellenindulatja, a lelkipásztori gondviselés egy két apostola nem karolhatja át még fokozott erő-kifejtés mellett sem a hivek tizezeit.

A gyakorlat eddig még nem volt képes helyes utat törni, a meddőség vagy egyesek hátrázott rosszakaratában, vagy abban birja kulcsát, hogy többet öleltek fel, mint a mennyit a cél indikál. Segítségére kell tehát sietni kötelező rendelkezéssel a nagy egyházaknak, hogy a tetszhalálból termékeny életre ébredjenek. Nem aether-injectiókra van szükség, hanem hatályos orvoslásra, új levegővel új vért kell teremteni s a vonakodót kényszeríteni az orvos-szerbefogadására, szivására az éltető, szabad levegőnek.

A 10. §. úgy, a hogy az eredeti tervezet megalkotta, valóságos limonádé. Mintha a fogalmazóknak, szerkesztőknek, szavazat-megosztás-

sal kellett volna küzködniök, a mit sorshuzással még sem akartak eldönteni és így abban az expediensben állapotok meg, hogy mindkét ellentétes álláspont bejusson a szövegbe: azoké is, a kik őszintén akarják, azoké is, a kik vagy nyíltan, vagy titkolva nem akarják a nagy egyházak lelki életének a lelkigondozás útján való reformálását.

„S hol a helyi viszonyok ennek lehetőségét ki nem zárják“: (L. eredeti szöveget) ime a „legtöbb kedvezmény záradéka“ azok számára, a kik nem akarnak cselekedni. „Helyi viszonyok“: végtelenbe vesző latitudo, igazi politikus szólam. Mikor bizonyítani nem tudunk, akkor szoktunk ilyen általános szólam ködfátyolába burkolózni. Minden-hová inkább való az ilyen, mint a törvény szövegébe; a törvénynek rendelkezni kell, nem pedig a tetszés-nemtetszés széles mezején legeltetni.

Vagy általában lehető és szükséges a városi nagy egyházak külön egyházközségekké szervezkedése s akkor nem szabad a helyi viszonyok ilyen vagy olyan minősítésén elvéreztetni a foganatosítást s nem szabad egyéni tetszéstől tenni függővé az orvos-szer bevételeit, hanem egyenesen kötelezővé tenni azt; mert a baj a nagyságban lévén, rajta az elaprózással lehet segíteni, vagy általában nem lehetséges és nem szükséges és akkor más utat és módot választani. Én ugyan nem tudom elképzelni, hogy ha általában véve lehető a külön egyházközségekké különülés, mi volna a lelkészi állomások számán kívül az a helyi viszony, a mi lehetlenné tenné az elkülönülést? Semmi más, mint a subjectiv indulat, a húzódozás; a mit a törvény kötelező rendelkezése van hivatva megtörni.

A végleges tervezeti szöveg már szakít a szertelen latitudo-del; határozott állást foglal a felosztás mellett s ezt kötelezővé teszi. Azonban a teljes határozottság álláspontjára nem mer helyezkedni: a mit mutat az, hogy a felosztás számára két alternatív formát állít fel: egyik a teljes külön egyházközségekké, másik a parochialis körökké szervezkedés. Tehát a végleges tervezet álláspontján a felosztás okvetlen kell; csak a felosztás két formájára nézve van szabad választás.

Szerintem, ha a lelkigondozás nagy feladatát a teljesen elkülönült egyházközségi szervezetben meglehet oldani, és a teljes elkülönülés lehetséges is, szükséges is, hasznos is, akkor teljesen felesleges a parochialis körök egészen új intézményét vezetni be egyházalkotmányunkba; mert az objectiv tekintetek minden nagy egyházra nézve ugyanazok a felosztás szükségének a terén, és az objectiv akadályok is ugyanazok

mindenütt. Ha egyik helytt lehetséges a teljes elkülönülés, lehetséges a másik helyen is, subjectiv tekintetek nem jöhetvén figyelembe, ha egyik helytt nem lehetséges, nem lehetséges más helytt sem.

Vessük fel a kérdést tehát és feleljünk is meg reá: hogy a teljes elkülönülés szükséges-é, lehető-é?

Dr. Baltasár Desső.

lelkész.

Pascal és a jezsuita morál.

A történetírónak nemesak legszebb hivatása, de elengedhetlen kötelessége is az, hogy az események elbírálásánál, félretéve minden subjectiv tekinteteket, mindenkor objectiv legyen. A melyik író az egyéni impressiókat felibe helyezi a történeti tényleges igazságoknak, az nem írja, de csinálja a történelmet.

A protestantizmusnak éppen az a legfőbb principiuma, hogy a történelmi tények megítélésénél, minden szűkkeblű felekezeti elfogultságtól menten, tárgyilagos szempontból bírálja el az eseményeket. A tendenciósus történetírás nem a protestantizmus talajában fakadt fel és tenyészik. Mi át engedjük e pokoli dicsőiséget másoknak.

A protestantizmus a *türelem* fonséges elveit nemesak hirdeti, de gyakorolja is. „Valamit akartok, hogy az emberek cselekedjenek veletek, ti is ugyan ezt cselekedjétek azokkal“ — mondja az igazság győzedelmes bajnoka és nekünk *csakis* ötlet kell követnünk, ha magasztos tanait, ez életben, megvalósítani akarjuk.

Ez a szempont vezérel most engemet is, midőn a római kath. egyház egyik legideálisabb alakjának életeseményeivel foglalkozom, s egyuttal részletesen kifejtem azt is, hogy e tiszta, nemes gondolkozásu férfiú minő álláspontot foglalt el a jezsuiták romlott és veszedelmes erkölcsanával szemben. Ez a nemesen gondolkozó fő, ez az ideális alak a világhírű „Penseés“ írója: *Pascal!*

Sajátságos jelenség és rendkívül jellemző nemcsak Pascalra, hanem magára a római egyházra nézve is, hogy e nagy jellem életrajzát *leginkább* protestáns írók örökítették meg. Legvonzóbb képét nyújtja e kiváló reformatori szellemnek *Ecklin* bázeli református lelkésznek 1870-ben megjelent következő című műve: „Blaise Pascal. Ein Zeuge der Wahrheit,“ — mely mű főként Pascalnak szigorú, vallásos életét domborítja ki s úgy méltatja őt, mint a modern, liberális theologia egyik hatalmas meg-harcolóját.

Eletrajzi adataiból röviden ki fogjuk emelni a következő vonásokat.

Pascal az 1623. évnek június 19. napján született Franciaországnak Clermont nevű városában. Atyja az ottani adóhivatal főnöki tisztét töltötte be, ki maga is képzett ember s főként az exact tudományokban jártas egyén volt. Az édes anyának korai halála után *egyedül* a családapa gondozására volt a gyermek nevelése bizva, ki meg is felelt ennek emberül. A kis Pascal még csak 8 éves volt, midőn atyja egész családjával együtt, a szajnaparti

Bábelbe: Párizsba költözött, a hol ismét csak maga vette kezébe gyermekének nevelését. Szigorú módszert akart meghonosítani a kiváló képzettségű apa e gyermekének nevelésében; de ennek önálló képessége minden szoros korláton csakhamar túltette magát. Most a régi klasszikus nyelvekhez, majd a matematikai problémák megfajtásához vonzódott ifjú lelke. Az apa ugyan szerette volna bizonyos sablonszerű korlátok közé szorítani a szerteáspóngó képzeletet s rendes mederbe akarta fiát — tanítási módszerével — terelni; de ugyan kiparancsolhatna a selyembogárnak, hogy milyen szövőszéken fonja az értékes anyagot?! A ifju Pascal gondolatainak, minden megszorító bilincstől ment, szabadroptú folyást engedett, s önállóságának nyilvános jele az, hogy már mint 12 éves gyermek Euklidesnek 32 matematikai tételét szénnel szobája falán dolgozta ki anélkül, hogy ennek művét azelőtt valaha látta, vagy tanulta volna. Az édes apa most már egy cseppelt sem halogatta tovább, hogy fiát a matematikai tudományokban képeztesse, ki mint 16 éves ifju, a *képszeletről* olyan alapos értekezést írt, hogy maga a híres bölcész Descartes is eseményszámába menőnek jelezte ezt. Ez eredménytől felbátorítva, éjjel és nappal egyaránt áldozott most már arra, hogy e téren újabb és újabb tanulmányokkal álljon elő. Rouenben nevezetesen, ahova távozó atyját követte, egy új s tökéletesebb szerkezetű számológépen törli fejét s nem nyugszik addig, míg elő nem állítja azt. A beteges és törekeny testszerzetű Pascal életében azonban egy olyan megrázó esemény történt, amely őt az exact tudományok köréből a teológiához vonzotta.

Mint ezt maga elbeszéli, az 1654. évben történt, hogy egy mély folyó hidján kellett volna átkocsizni, de a megvadult lovak egyenesen a folyó felé ragadták azt a járművet, amelyben Pascal ült; s az ifju eszméletét veszve, valami csodálatos isteni kegyelem által szabadulhatván csak meg, ez a szivetrázó esemény olyan mély benyomást tett az ő nemes lelkére, hogy most már komolyan elhatározta magát arra, hogy eddigi pályáját elhagyva, szakít minden világi tudománnyal s az Úr szolgálataiba áll.

Pascalnak egyik protestáns tudós méltatója a derék *Hagenbach*,* az eseményre vonatkozólag találon jegyzi meg, hogy nagy és nevezetes alakjai a világtörténelemnek jutottak már ehhez hasonló helyzetbe, amely esemény aztán jövő életpályájokra is döntő befolyással volt. A nagy német reformátort, Luthert a mellette lecsapó villám vezette az üdvígazságok keresésére, Pascalt pedig a jelzett esemény. Pascal különben is sohasem volt valami világfi, de ez esemény megtörténte óta még a legártatlanabb világi örömeiről is lemondott, hogy annyivalinkább Istenének és nyomorgó embertársainak szolgálhasson ezentul. Saját testvére írja róla, hogy saját maga gondozta és szolgálta ki magát, hogy ne kelljen ezzel sem *másoknak* terhére lenni. Nem egyszer mondott le egyik vagy másik kedvenc eledeléről *csak azért*, hogy ennek ára a szegény éhezőknek jusson. Sőt ő azt is nyíltan hirdette, hogy az ám még magábanvéve nem elég, hogy a szegényeket

gondozzuk és a nyomorultakat ápoljuk, hanem *nekünk is* szegényekké kell lennünk, e szegények nyomasztó helyzetébe kell magunkat egészen beleélnünk, hogy szájalmas helyzetüket jól felfoghassuk és rajtok valóban segíteni tudhassunk. Hiszen Krisztus is erre tanított minket. Ő is „szegény nyé lön érettünk, hogy bennünket megvigasztaljon.”

Ki fogja kétségbe vonni, hogy a tiszta, keresztényen socialismusnak alapelve is éppen az, amit Pascal sürget, hogy a szegénység és nyomor iránt nem elég csak meleg részvétellel viseltetnünk, hanem *éreznünk is* kell a nyomorgókkal együtt, részt kell vennünk az emberiség köznyomorában, ha rajtok *igazán* segíteni akarunk?!

A milyen volt e nemes lelkületű férfiúnak egész élete, — mely különben is lassu kihaláshoz volt hasonló, — olyan lön ez istenes életnek vége is. Csupa emberszeretetből, egy hajléknélküli szegény családot házába fogadott. E családnak egyik gyermeke himlőbe esett; de az irgalmas samaritánust nem vitte rá a lélek, hogy a ragályos beteget eltávolítsa házából, hanem ő is vele ott maradt, a kitől utoljára is elkapta e veszedelmes kórt, aminek aztán áldozatául is esett. Utolsó szava haldokló ágyán ez volt: „Isten soha el nem hagyott engemet!” Szép és istenes élet lehetett ez!!

Nem szeretném, ha legesekélyebb félreértésre is alkalmat adna s bárkinek visszatetsző lenne, ha én, mint református theologus, a római egyháznak emez istenes életü emberével e sorokban foglalkozom, akit én nemesak kora legnemesebb lelkü férfiúnak, de a század legmélyebben gondolkozó fejének is tartok. Különben is az az erő, mely Pascalt mind életében, mind pedig szenvedései közt, nyugodt lélekkel és felemelt szívvél tartotta meg, az evangélium amaz isteni ereje volt, mely a protestáns egyház kiváló alakjait: a hős *Gusztáv Adolfot*, a kegyes *Gerhárdot*, az istenes *Spenert*, *Frankét* és *Neandert* is éltette. Isten lelkének eme boldogító erejét, mely boldoggá teszi mindazokat, akik benne hisznek, érezni kellett a római egyház e nagy alakjának: Pascalnak is. És ha ő szigoruan ragaszkodott egyházának dogmáihoz, de még sokkal erősebben tartotta magát ahhoz a könyvhöz, amelyből a protestantismus is meríti életerejét: a *bibliához*. Milyen szépen és találon mondja a könyvek-könyvéről: „A szentírás nemesak a *józanértelemnek* (esprit) tanítása, hanem egyuttal a *szívnek* is; és csak azok értik ezt igazán meg, akik őszinte szívvél közelednek hozzá, míg mások csak örökös sötétséget találnak fel abban.”

Es akik igazán, minden elfogultság nélkül itélik meg e kiváló egyéniség életét, azok nem fogják osztani az ő legnagyobb ellenségeinek, a jezsuitáknak véleményét, akik öntetszelgésnek és egyenesen ámitásnak nevezték Pascalnak a következő ismeretes nyilatkozatát is: „Szeretem a szegénységet, mert Krisztus is szerette azt. A világ javait csak annyiban becsülöm, hogy azok alkalmat adnak nekem a nyomor enyhítésére. Hű és igaz vagyok mindenekhez és a kik engemet sértegetnek, azoknak sem fizetek gonoszszal a gonoszért. Mindég arra törekszem, hogy igaz, őszinte és hű legyek mindenkinek. Ezek az én nézeteim s hálákat adok a Megváltónak, hogy engemet ilyen érzéssel ajándékozott meg.”

Mint minden nagy szellemnek, ugy Pascalnak

* Der evangelische Protestantismus in seinem Verhältniss zum Katholicismus im 16. und 17. Jahrhundert. Von dr. K. R. Hagenbach. Leipzig, 1871. pag. 390—98.

is számos ellensége volt, főként pedig a jezsuiták táborából, akiket, laza moráljuk miatt, különben is élesen és erősen ostromozott. Igen sokan az ő kegyes és jámbor életét beteges tünetnek tartották, amely — szerintök — nem lehet egy normálisan gondolkodó embernek természetes állapota, legyen az különben bármilyen buzgó, sőt fanatikus keresztyén. A nagy vallásufolónak éles fulánkjától Pascal sem maradt ment. Voltaire őt: „magasztos bolondnak” tartja. A francia bölcsepsz Cousin Pascalt úgy tünteti fel, mint minden bölcsepszeti vizsgálódás veszedelmes ellenségét, aki csak a tekintélynek hódol.

Nagyon is természetesnek találjuk, Ecklinnel együtt, ha Voltaire gunyolja őt. Az istentelen, vallásufolónak nem is tetszhetett az istenes életü férfi. A Cousin állítását pedig merőben megcáfolja az, hogy Pascal maga is mélyen gondolkozó bölcsepsz volt, aki maga is előbb a Descartes iskolájához tartozott, melytől azonban később, ennek erősen racionalista színezete miatt, egészen elfordult. Ugyan hogy is maradhatott volna az a vallásos férfiú annak a filozófiai iskolának hive, aki a léleknek helyet ad ugyan az emberi testben, de az emberi fizikumnak csak egy parányi részecskéjében: az agyvelő közepén, az u. n. tobozmirigyben.

Dehát Pascalt mi nem is bölcsepszeti szempontból ítéljük meg, hanem csakis a vallás tiszta szemüvegén át tekintjük az ő egész életét és működésének irányát. És ha ilyen — magasabb — szempontból mérlegeljük őt, akkor az ő kegyességét nem képmutatásból, hanem belső, lelkiszükségletből eredettnek fogjuk tekinteni. Az az érzület vezérelte őt is egész életpályáján keresztül, ami Pál apostolnak szívét is áthatotta, midőn mondja: „Tudok pedig megálázni, tudok bövölkölni is, mindenekben és mindenütt megtanítottam, mind a bövölködéstre, mind a szűkölködéstre. Mindent cselekedhetem a Krisztus által, ki engemet megerősít.” (Filipp: IV. 12, 13.).

Ezt a vallásos Isten akaratán megnyugvó érzést sehol sem fejezi ki e nagy férfiú szebben, mint ama szép, rövid imában, amelylyel ő mély értelmű művét* befejezi: „Nem kérek tőled óh Isten! sem egészséget, sem betegséget, sem életet, sem halált. Csak azt, hogy Te rendezzél egyedül felettem. Tedd az én akaratomat a tiedhez hasonlóvá, hogy a Te örök végzéseden megnyugodva csak azt imádjam, a mi Tőled származik.”

* * *

Azok közül, akik Pascalnak Jellemrajzát megörökítették, némely protestáns egyháztörténetírók, mint p. o. Neander és Hagenbach is, e nagy alakot a német reformátor Lutherrel hasonlították össze. Mi azonban valami rokon, közös vonást a két nagy ember életében nem fedezhetünk fel. Hiszen mindkettő két különböző nemzetnek fia volt; mindkettő más-más korszakban élt és munkálkodott. És ami ellen Luther, az evangéliumi világosság és szabadság fényénél leginkább küzdött, ez az: asketikus, klastromi és zárdai élet. Pascal meg éppen ennek előnyeit emeli ki, ha ugyan tiszta és mindenkor nemes marad ez az élet. És míg Luther a boldog családi életnek hatalmas védelmezője volt, addig Pascal éppen a coelibatus előnyeit magasztalja. Talán inkább lehetne őt a nagy reformátor Kálvinhoz hasonlítani; különösen akkor, ha tekintjük e két fran-

cia szellem-óriásnak distingvált, ironikus és szatirikus irmodorát, mely mindakettőnél közös vonásokat tüntet ki.

Annyi világos tény, hogy miként Luther, úgy Pascal is bizonyos téren reformátori szerepkört töltött be.

A reformációt nevezetesen a római papság hátráltalan romlottsága, a bünbocsátó levelekkel való szemérmetlen üzérkedés és az általános erkölcsi elfajulás idézte elő. A reformátorok ez általános romlottsággal szemben tisztább és szigorubb erkölcsi életet sürgettek, és pedig első sorban éppen a papi rendnél. Reformatio in capite et membris...! Ez volt akkor a jelszó. Nemesak az egyház fejénél, hanem annak tagjainál, a népnél is tiszta, morális életet követel a protestántismus. „Ha valaki engemet követni akar, tagadja meg magát és vegye fel az én keresztetemet és kövessen engemet” (Luk. IX. 23.) — mondja Péternek Jézus. Ezt mondhatták méltán a reformátorok is, úgy a romlott papirendnek, mint a laosnak egyaránt. Pascal is e téren végzett reformátori szerepet. A jezsuiták laza moráljával szemben éppen olyan küzdelmet kellett neki kifejteni, mint Luthernek a lelkiekben kufárkodó Teczczel ellenében. És ha Pascalnál a nagy német reformátorhoz hasonló közös vonást keresünk, ezt azon tiszta morális érzületben találhatjuk fel, melynélfogva mindenik a papirend romlottságát ostromozta és az ellen tejes erővel kelt ki.

És ez a küzdelem elvezet most már minket Pascal életének egy nagy és nevezetes eseményéhez, a midőn ő kiméletlen szigorral vette fel a harcot a jezsuiták moráljával szemben; amennyiben ez ideális gondolkozású férfiú teljesen megvált arról győződve, hogy a római egyház jövőjének semmiféle ellensége többet nem árthat, mint éppen a jezsuiták morálrendszere.

Világhírű sokoldalról méltatott, de a jezsuitáktól természetes erősen támadott két műve volt Pascalnak az, mely előbb „Provinciales” címmel egyes levelekben; később pedig 1656-ban „Pensees” címen jelent meg. Ez utóbbi egy ironikus természetű mű, mely szerző nevét halhatatlanná tette s mely azóta a művelt világ majdnem minden nyelvére le van fordítva. Ez utóbbi művét egyenesen a jezsuitákhoz intézte s nemcsak finom, metsző gunynyal harcol ezeknek léha morálja ellen, hanem ottan-ottan szent komolysággal is. Az én birtokomban e kiváló műnek az a fordítása van meg, amely Meerschman Frigyes ügyes tollából 1865-ben Halléban jelent meg. És engemet nemcsak e mű irányának ragyogó szépsége lepott meg, hanem az elbeszéléseknek meggyőző ereje és a válogatott kifejezéseknek kellemetessége. Olyanforma érzés ragadja meg az emberi lelket, midőn e művet olvasgatja, mintha csak egyenesen az antik, görög klasszikus írók munkáit lapozgatná. Egyik protestáns életírója Pascalnak Dreydorff* nem ok nélkül e nagy szellemet Moliere és Demostheneshez hasonlította; amennyiben e mélyen járó fő mindakettőt egyesíti magában.

Pascal a jezsuiták morálja elleni küzdelemben, a rend legkiválóbb íróinak műveiből idézve, főleg azokat a kétértelmű helyeket igyekezett leplezetlenül kimutatni, amelyek egyrészt a római egy-

* Pascal. Sein Leben und seine Kämpfe. Von J. G. Dreydorff. Leipzig. 1871.

ház jóhírnevét diszkreditálták, másrésről pedig a nép erkölestelenségét egyenesen előmozdították. Természetesen e kiméretlen ostromozása Pascalnak nem érintette a jezsuita rendnek azon *kivétel*esen kiváló tagjait, mint p. o. Bourdalne Lajost is, akik ama romlott erkölesi korban is megtudták lelkök tisztaságát őrizni az általános elaljasodástól.

* * *

Helyénvalónak látjuk már most, hogy a fent idézett műve nyomán Pascalnak, a jezsuiták erkölestanát — legalább főbb vonásokban — a nyájas olvasókkal megismertessük.

Sok tekintetben egyetértünk a nagy egyháztörténetíró Hagenbachcal, midőn nyíltan kimondja, hogy nagy igazságtalanság lenne Loyolával szemben, ha azt állítanók, hogy ő *célzatosan* könnyelmű irányzatú morált akart a római egyházba becsempészni. Aki az ő életét, első tanítványait és a hozzá őszintén ragaszkodókat közelebbről ismeri, az aligha fog ilyen felületesen ítélni. Loyola éppen olyan ártatlan volt a jezsuiták későbbi moráljának elfajulásánál, mint az *első*, igazi bűnbánatot hirdető, *keresztyén* egyház azzal a római egyházzal szemben, amely a bűnbocsató levelekkel *később* aljas vásári komédiát üzött. Dacára azonban ama kiválóbb s nemesebb morális gondolkozású egyéneknek, akik eleinte a rend élén állottak, az idő és viszonyok később olyan világias szellemet vittek be a rend életébe, a mely erkölesileg annak csakis ártalmára lehetett. És az a rendszer, melyet az alapító alkotott, annyival romlottabbá lón, minél jobban átment az az *elmélet* teréről a *gyakorlati* élet minden fázisába. A rendnek szerzetes és papi rendekkel végre is odavezetett, hogy nem a *lényeg*et, hanem a *külső céll* tartották ennek tagjai szemök előtt; amely fojtogató karjait, polypszerűleg, főként a protestánsok *visszatérítgetésére* terjesztette ki; és ezen a tőren aztán a jezsuita morál nem ismert többé sem tisztességet, sem becsületet. És ez aztán *önként* vezette őket ama veszedelmes axiomához is, amely különben is a rend élet-principiumát fejezte ki, hogy: „a cél szentesíti az eszközöket”; vagyis minden eljárásnál nem az érzület, hanem a szándék, a cél a fő.

Egyébiránt tartozunk azzal a történeti igazságnak, ha itt mindjárt kijelentjük azt, hogy ezt az elvet nem a jezsuiták találták fel *először*. Egy prot. író Maurer nem ok nélkül mondja, hogy ez az elv éppen olyan régi, mint a világ; de amely azonban, emberi tökéletlen felfogás folytán lett a jezsuitáknál károsra és veszedelmessé. Hogy egy valóban jó és nemes cél megnevesíti az eszközöket is; és a ki a célt akarja, akarni kell annak a tiszta eszközöket is; és hogy ezek az eszközök éppen azért, mert jó és nemes célhoz vezetnek, tisztátalanok *soha* nem lehetnek; és hogy a valóban szent cél az eszközöket is megszenteli; vagyis, helyesebben definiálva, ez minden tisztátalan eszközt magából kizár: ez olyan tétel, amelynek jogosultságát maga a prot. keresztyén erkölestan is elismerheti. De éppen ez a tiszta morális tétel az, mely félre lett magyarázva és meghamisítva az által, hogy a jó célt a jezsuiták nem az *erkölciség*, hanem a *hasznosság* szempontjából tekintették csak. Sőt ezek az ő casuistikus moráljokkal annyira mentek, miszerint még azt is egész szemérmertlenséggel hirdették, hogy a romlott esz-

közök is jó célhoz vezérelnek, ha *látszólagosan* ártatlan érzülettel kezeljük ezeket. Ennek aztán természetes következménye lón amaz erkölesi abszurditás, amelyről Pascal is megemlékezik, midőn a jezsuiták azt is nyíltan hirdették, hogy még *gyilkolni* sem véttek akkor, ha nem bosszúból cselekedeszszük ezt, hanem saját becsületünket akarjuk ezzel megvédeni. Vagy, hogy a legperfidebb módon is szabad hazudni akkor, ha az ember magában *csendesen* mást gondolt, mint a mit *hangosan*, szóval kifejez.*

Ez aztán már ama veszedelmes mentális reservatioja a jezsuita rendnek, amely később minden morált, minden hűséget és becsületet sutba dobott és amely e rendet, minden tisztességesen gondolkozó keresztyén ember szemében teljesen diszkreditálta.

Azonban sehol sem támadja olyan élesen Pascal a jezsuiták morálját, mint ezeknek ama tanát, amely *probabilismus* néven ismeretes előttünk. Ez tulajdonképpen nem egyéb, mint erkölesi scepticismus, vagyis morális kételkedés, mely azonban vég-eredményében semmiféle erkölesi igazságban nem hisz. Ennek pedig alapelve az, hogy mindenkor elegendő, ha az ember nem az igazságot, hanem csak az igazságnak *látszat*-it és *valószínűség*-ét keresi.

Vajjon miben áll a jezsuiták morálja szerint e valószínűség? Részben a mások véleményében, részben pedig a római egyház tekintélyében. Ez a hierarchikus, szolgálai szellem vezette aztán a rendet ama vak engedelmességhez, amely az *emberi* tekintélyt legfőbb principiummal állítva fel, az *isteni* tekintély nálok csak *másodrendű* tényezővé törpült le.

* * *

Ime, ezekben ismerttettem röviden Pascal életével és működésével kapcsolatosan, a jezsuiták laza, ingadozó talajon épült s minden tisztább emberi érzületet nélkülöző morálját; melyet e nagy szellem olyan maró gúnnyal és annyi igazsággal harcolt meg.

Abban az örvendetes eseményben pedig, hogy midőn a jezsuita rend emez erkölestelen irányzatú morálja megmetyelyezte az emberek nemesebb erkölesi érzését, lépett fel a *janzenismus* és a nagy Augustinus nyomán, tisztább morált hirdető és tisztább érzület vitt be a római egyház *belé*letébe is: az isteni bölcs gondviselés áldásos működését kell keresnünk. Ha a janzenisták olyan vehemens erővel nem léptek volna fel a jezsuiták ellen, kitudja minő erkölesi forradalomnak nézett volna elé s minő erős megrázkódtatásoknak lett volna kitéve a római egyház?! Mint fenyegető veszélyben kinyújtott mentő kezét, úgy kell a római kath. egyháznak tekinteni a janzenisták fellépését is emez általános erkölesi romlottság között; amelyet, minden kétséget kizárólag, a jezsuiták immoralis tanai teremtettek meg.

dr. Márk Ferencs.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

Majd 1870. évre újabb emelkedés következett
a) 1. az akadémiai tanár alapfizetése 1100 frt; lakáspénz 250 frt; b) a gymnasiumi tanáré 750 frt, lakáspénze 250 frt; kivéve a gymnasium két felsőbb osz-

* Lásd: Neuer Jesuiten-spiegel. 1869.

tályában működő 3 tanárt, kik 850 frt alapfizetést húztak és a lakbért.

Különben a mai értelemben vett gymnasiumi tanárok tényleg csak 1853. óta vannak. Az új (német eredetű) nyolc osztálylyal szervezett gymnasium 1853/4. tanévre nyerte meg nyilvánossági jogát (1853. aug. 10. kelt 6974-1887. számú ministeri rendeletben) ettől kezdve a gymn. tanárok fizetése lakbérrel együtt 720 frt. (conv. p.) 1851/2-re már megkezdődött az átmeneti alakulás.

A polgárok városában Debrecenben a tanárok társadalmi helyzetét megmutatja azon körülmény, hogy a honoratior osztályok: senatorok, lelkészek és tanárok a 18. században egyenlő színvonalu fizetésben részesültek. (Zoltai Lajos cikke „Debrecen város záró számadása 1726. évről“ a Debreceni Prot. Lap 1902: 118 stb. számaiban.

34. Kovács Ferenc jogtanár 1865-1875. Született Losoncon 1838. május 7.; hol atyja tanár volt; tanult Losoncon, Nagykőrösön, Pesten, előbb ügyvéd Losoncon; 1865. a római, egyházi és austriai jog tanára Debrecenben; 1875. óta királyi közjegyző Losoncon Művei: 1. Egyetemes és részszerű egyházjog alaptanai Debr. 1866. 8. r. 443 + X. 1. bőszeges tárgymutatóval: 2. kiad. u. o. 1870. Első prot. ilyenmű tankönyv, szerző előszava szerint „Miótán mindezt nem akadt prot. író, ki a r. kath. és az evang. egyházjog rendszeres művelését kezébe vette volna: első ízben a pesti egyetemi tanár Konek Sándor nagy részben csak róm. kath. jogot tárgyzó „Egyházjogtanát“ kellett hallgatóimnak vezérfonallá ajánlani.“ Alapmunkául Richter Lipésében 1858. megjelent remek művét vette; Konek S. és Hoffmann Pál s Dózsa Elek marosvásárhelyi ref. jogtanár az Erdélyi reformátusok jogtanát (1863-ból). Minden szakaszban a r. kath. egyházzól szóló cikk után, külön cikket szakít az evangyéliomi egyháznak. Előtte Szücs István kéziratban tanította a m. prot. egyházjogot, elkülönítve az egyetemes egyházjogtól s a hittanulók csak ezt hallgatták. Méltó elismerés illeti K. F. buzgalmát, a ki a kezdet nehézségével megbirkózott s Kollégiumunk egyházjogi irodalmában helyet vivott ki! Kovács Albert b.-pesti ref. hittanár egyházjogtaná csak 1878-ban jelent meg. Főiskolánkban legelőbb (1808-ban) Budai Ezsaiás adta elő kidolgozott tankönyvében „a magyarországi protestánsok közönséges ekklesiái törvényeire való bevezetést.“ De ez kéziratban maradt. (Révész I. „Figyelmező“ 1876: 296. és 1877-i 49. 1.) 2. Római jog u. o. 1868. 2. kiad. 1870. 3. Magyarország és Austria statistikája u. o. 1869.

35. Kovács Lajos tanítóképzőintézeti tanár (1870-1903.) Született Fertős-Almásán (Ugoosa m.) 1845. szept. 5. lelkész családból. Tanult M-szigeten, majd Debrecenben, itt 1863-ban iratkozott be 3. évi bölesésznak Bakóczy János senior, Tóth Sámuel contrascriba hivataloskodásuk idejében, akkor a két officialison kívül 9 esküdtfelügyelő (juratus diák) volt. Négy év alatt végezvén a hittanfolyamot, 1867/8-ban esküdtfelügyelő és az I-ső elemi iskola köztanítója 61 tanítvánnyal; 1868/9-ben a szoktató iskolában vezetett 172 kezdő gyermeket, régi szokás volt az elemi iskolába lépendő kis gyermekeket egy fél évvel előre szoktatni az iskolába járásra; ezek osztálya „initiandus“-ok nevezete alatt már 1729-ben feltalálható; (az óvó iskola első nyoma ez.) 1869/70-ben a tanítóképzőben segédtanár, tanítván a vallást,

anyanyelvet, szám és mértant, történelmet és tanítási gyakorlatokat, ez intézet akkor 2 éves tanfolyamú vala, I. éviak 38, II. éviak 16-an voltak, a gymnasium 6 ik osztályának végzése után léphettek be oda a növendékek. A tanítóképzőintézet 1868/9-ik tanévben különült el az akadémiától, ez évig az akadémiai szak főnévtárában vezették az u. n. tanítóképzészek név és osztályjegyzékét.

A Kerület 1869-ben (jk. 73-80. sz.) új korszakot nyitott, a tanítóképzőintézet önállóvá tette 3 évi tanfolyammal; állandó igazgatóul élére állította Veres László akadémiai tanárt 100 frt igazgatói külön díjazással; és egy új rendes tanszéket, mely egyedül az intézetet szolgálja, 750 frt alapfizetés, 250 frt lakbér javadalmazással létesített. (E. K. jk. 1869: 218. sz.)

Ez első tanítóképzői ténstéket az öt hajdú város alapította 750 frt évjradék biztosítása mellett; a kerület felhívta (1869: 215. sz.) a hajdú városokat, miután a tanárválasztásba befolyásukat alapítólevelükben kikötötték, hogy a tanárválasztó küldöttségbe 8 tagot küldjenek be. Ily módon előbb Nyiri Péter vértesi lelkész a nevelés terén ismert szakember, az egyházkerületi népiskolai tanügyi bizottság elnöke, választatott meg; de ő nem fogadta el a megtiszteltetést. Az új választás folytán (1870. május) (Kovács Lajos, szintén a hajdúvárosok megbízottai (Lengyel Imre és társai) részvevésével, közakarattal megválasztott, így lett ő első tisztán képezdei tanárrá; mert eddig akadémiai és gymnasiumi rendes tanárok tanítottak ott.

Az intézet 3 évi tanfolyamra fejlesztése új azaz 2 ik tanítóképző intézeti tanszék alapítását vont maga után (E. K. 1871: 250. sz.) E tanszék állandó fedezete a töke, vagyis közszükségleti alapból vétett, arra nehezült, K. L. új tisztársra Somogyi Pál lón) a 2-ik tisztán tanítóképző tanár, (tanári pályája 1872-1902.)

K. L. nagy feladatát megkezdendő tanulmány-szerzés végett meglátogatta a hazai szász és észak-németországi hasonló intézeteket. Neki is az vala jelszava, mint Budai Ezsaiásé „újja kell szülni e tanintézetet“. Az újja fejlesztésben neki hálás szerep jutott Tanári pályára lépésekor nyitak meg az állami tanítóképzők, a felekezetiakat önállókká és versenyképesekké tenni, e nemes munkának sikeresen szentelte ő minden tehetségét. Gyakorló iskola rendszeresített mellé 1873-ban. (E. K. jk. 1873: 212. sz.) Az első tanítóképeségi vizsga szinte 1873-ban tartatott. Örömmel vett részt az erős munkában, öröm tölté el szívét a sikerek láttára; 1885-ben négy éves tanfolyammal nyert az intézet újabb szervezettel; a rendes tanárok száma 1886-ban négyre, 1902-ben ötre, 1898-ban hatra emeltetett.

Az állandó igazgatóság megszűnt Joó István más tere vonulása után, s hat évi körszakra igazgatóul az illető tanári kar egyhangú ajánlatára 1895-ben (118. sz.) K. L. választatott meg, akadémiai tanári fizetéssel, e tiszteletdíj 1872-ben lón elfogadva.

Az érdemes tanárnak 25 éves tanári működése alkalmával (1896. jun. 20.) tanártársai és tanítványai iskolai ünnepélyt rendeztek. A volt tanítványok „Kovács Lajos“ nevét örökítő tanítóképezdei alapítványra 381 koronát gyűjtöttek, takarékpénztári könyve a tanítóképezdei igazgatóság őrizete alatt van. (1902/3. évi Értesítő 10. 1.)

A népiskola ügye mindig nagyobbodó körben

foglalkoztatván a közvéleményt, a munka megosztás elvénél fogva külön „egyházkerületi népiskolai tanügyi bizottság”-ot szervezett az egyházkerület 1877-ben (jk. 62. sz.), melylyel érintkeznek az egyházmegyei hasonló bizottságok. Tagjai között a tanítóképezdei tanárok állandóan helyet nyertek, meg is alakult elkészíté szervezeti szabályait. A népiskolán szükséges tankönyvek előállítására nézve tervezetet készített (E. K. 1880: 253. sz.) a tankönyvek előállítására a pályázatokat kitűzte (E. K. jk. 1882: 373.) K. L. e bizottság gondos jegyzője 1884. óta és éltető lelke vala. A népiskolai könyvkiadó vállalatra a szerződést megkötötte a bizottság (1885: 72. sz.), a végrehajtó bizottságot szervezte, a kiadványok számára raktárhelyiségről s kezelő könyvtárnokról gondoskodott. (K. jk. 1885: 72. sz.) a főiskola épületében, a pénzt az egyházkerület kezelte; 1885-ben már 5 vezér és 3 kézikönyv hozatott forgalomba, a vállalatnak 1886-ban 8426 frt tiszta vagyona volt. Ugyanez évben az írói díj újabban módosított, t. i. a vezérkönyvnek írói ivenként 35 frt, a kézi és olvasó könyvek szerzői ivenként 25 frt. díjazást nyerjenek (K. jk. 1886: 60. sz.), a bírálói tiszteletdíj ivenként 5 frtban lón megállapítva.

Az egységes és szerencsés alkotás, a népiskolai tanügyi bizottság, mint egyúttal kézikönyv kiadó vállalat, hatalmas, sőt rövid idő alatt páratlan lendületet és kiegészülést adott a debreceni tanító képezőnek; senki szeretettől áthatottabb gond és idő áldozatot arra nem fordított majdnem 20 év alatt, mint K. L., mert neki szívéhez forrott az intézet. Vele munkáló bajnok és tisztársa Somogyi Pál szavaival szólva „a fejlődést, mely szerint intézetünk az ország e nemű intézetei között az első helyet foglalja el, megérhette a boldogult s méltó önérzettel tekintethetett arra, mert ennek az intézetnek önállóvá tétele, virágzóvá fejlődése, tehát történetének legszebb, legértékesebb része, az ő idejében következett be és a fejlesztés munkájában neki oroszlanrésze van.” Az intézet 1869-ben 62 növendékkal indult meg s 34 év múlva 256 növendéket számlált négy osztályában.

De nemcsak anyagi téren működött közre csodálandó buzgalommal, hanem szellemi téren is, a miről fényes bizonyosságot tesznek tankönyvei.

Művei (1) Bibliai történetek az elemi I—IV. osztály számára. Debrecen, 1875. 6. kiad. 1890. (2) Vezérkönyv a bibliai történetek népiskolai tanításában. U. o. 1876. (3) Számtani gyakorló könyv I—VI. osztály számára. U. o. 1878., négy kiadása van. (4) Bibliai történetek a III—IV. oszt. számára. Pályadíjt nyert mű, u. o. 1884. Ért 14 kiadást, 1896-ig elkelt 140,855 példányban (5) Utmutatás a Ker. vallástan népiskolai tanítására Vezérkönyv. I—VI. osztály tanítóinak. u. o. 1884. (6) A keresztyén egyház történelme, VI. oszt. számára, pályadíjt nyert, u. o. 1885. (7) Keresztyén vallástan az V—VI. oszt. számára, pályadíjt nyert, u. o. 1885. tíz kiadást ért. (8) Mennyiségtan, vezérkönyv az I—IV. oszt. tanítói számára, pályadíjt nyert, 1885. (9) A magyar nemzet története V—VI. oszt. számára, pályanyertes, u. o. 1887. 6. kiad. 1898. (10) Eletrajzok a magyar nemzet történetéből, III—IV. oszt. számára, pályadíjt nyert u. o. 1887. Tíz év alatt 10 kiadást ért. (11) Ker. hittan, a gymnasium III—IV. osztályai számára, jutalmazott mű, u. o. 1892. 2. kiad. 1895. (12) Ker. erkölcsstan a gymn. III—IV. osztálya számára, jutalmazott, u. o. 1892. 2. kiad. 1895. (13) Ker.

egyház történelem, a gymn. V. osztályának, jutalmazott, 1892. 2. kiad. 1895. A 6. 9. 10. 11. 12. 13. pont alatti műveket Gergely Károlylyal együtt dolgozta, írta és szerkesztette.

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencz.

Válasz az „Észrevételek”-re.

(Folytatás.)

3. Tévedéseinket abban látják kulminálni az „Észrevételek” szerzői, hogy mi az énekügyi bizottság által csinált magyaros ritmusnál sokkal értékesebbnek tartjuk azt, amely Magyarország összes gyülekezeteiben historailag kialakult. Ezen alkalomból kifolyólag majdnem 5 hasábon keresztül [Debr. Pr. L. f. évi 342, 343 és 359, 360. lapokon] magyarázzák az új énekeskönyv ritmusait. Lássuk magyarázatukat közelebbről.

Annai igaz, hogy az új énekeskönyv XC. zsol-tára első és negyedik dallamsorának ritmusa megvan az általuk említett dicséret-sorokban. Amde ugyanez a ritmusa Goudimelnél is az I. zs. 3, 4. a II. zs. 4, 5. és 7., a VIII. zs. 2., a X. zs. 4. és 5. stb. soroknak. Szabad-e ebből azt következtetni, hogy Goudimel e helyeken magyar ritmust kívánt alkalmazni? Ugyebár nem? Hanem csak annyit szabad mondanunk, hogy ezen ritmus azon nyugateurópai ritmusok közé tartozik, amelyeket a 16-ik században és később a magyar zeneszerzők is alkalmaztak. Mert vannak ám Goudimelnél és más azon korbéli nem magyar zeneszerzőknél olyan ritmusok is, amelyeket jó magyar dallamszerző nem alkalmazott, nem alkalmazhatott, a magyar nyelvben rejlő okok miatt. Ilyen az a sor, melynek első hangja: hangsúlytalan rövid, második hangja pedig hangsúlyos hosszú vagy rövid. [Pld. Goud. I. zs. 2. és 5. sz.] Ellenben még eddig a tudomány nem mutatta ki, hogy volnának a magyar zenei emlékek közt olyan ritmusa alakzatok, a melyek a többi nyugateurópai népnél hiányoznának, vagy nem volnának alkalmazhatók, ellenkezően azon idegen nyelvek szellemével.

„Szentségtörés!” — kiált föl erre Szügyi ur. „Most már megtagadják az ősi magyar nemzeti ritmusnak még a létezését is!”

Nem tagadjuk meg; csak hogy az igazságnak megfelelőleg konstatálnunk kell, hogy a magyar nemzeti ritmus nem az ütemekben levő szótagok száma tekintetében tér el a többi nyugateurópai nép ritmusától. Hanem a szabadelőadásnak olyan sajátosságai által, melyeket bár nem lehet pontosan kifejezni hangjegyek segítségével, de megközelítőleg kifejezni lehet is, kell is; amelyeket kutatni érdemes is, kötelességünk is; amelyeket kutatni érdemes is, kötelességünk is, kikre Szügyi ur hivatkozik, csak megkezdték, nem pedig végérvényesen befejezték; a melyeket mégis minden magyar ember egyenlően érez, s ha az illető magyar ember valamely hangszerezen játszik, olykor még idegen zene-művek előadásába is önkénytelenül belevész, s ezen bevitt magyaros színezet által az idegen zenemű hatását gyakran határozottan emeli; s amelyeket végül a legtehetségesebb külföldi is csak nehezen

Hja persze fő a végzés és nem a lélek! Meltányosság, szeretet nem okvetlen szükségesek! Elég hogy hirdetjük . . . Aggasztó jelenség ez. De hogy visszatérjek tárgyamhoz, a jövőben mi, a kegyetlen sors által n és sz betűvel keresztelt szerencsétlen megyék még a feltámadásig is nagyobb igazságot, egyenlő mértéket kérünk a segítézés alkalmával!

Öry Tamás,
lelkész.

IRODALOM.

A Műveltség Könyvtára. A hazai tudomány kiváló férfiai egy népszerűen tudományos vállalat megalkotására csoportosultak, melynek az a célja, hogy az igazi modern műveltség csarnokát a nagyközönség számára megnyissa. „A Műveltség Könyvtára” címen kerül a nagyközönség elé az a tizenkét kötetre tervezett nagyszabású vállalat, mely arra van hivatva, hogy a tudományos haladás eredményeit melyek csak elszórtan és hézagosan szoktak a közönség elé kerülni, nem tudákos, hanem élvezetes irodalmi formában, gyönyörűen kiállított illusztrált kötetekben közvetítse a hazai társadalom azon rétegeivel, melyek az igazi műveltséget, az alapos felvilágosítást keresik, de azt csakis művészi feldolgozásban fogadják el. A Műveltség Könyvtára, melyet az Athenaeum irodalmi és nyomdai r. társulat a modern könyvtechnika minden eszközének felhasználásával tizenkét nagy alakú, 40—45 ives, gazdagon illusztrált és remek műmellékletekkel díszített kötetben ad ki, f. é. vége felé indul meg.

Az egyes kötetek a következő anyagot fogják felölelni:

I. A technika vívmányai. Ez a kötet könnyed előadásban tárgyalja a feltaláló elme óriási vívmányait az utolsó 100 év alatt.

II. Kozmográfia. A világregd törvényei, a föld fizikai földrajza és csillagászat.

III. Az ember. Ez a munka az ember eredetét, egyéni, faji sajátosságait, testi és lelki életét, társadalmi fejlődését, betegségeit és azok okait és végül az észszerű életmód szabályait fogja tartalmazni a tudományos eredmények alapján, vonzó élvezetes alakban.

IV. A művészet könyve. Egészen eredeti, új feldolgozásban nemcsak a képzőművészetek történetét fogja tárgyalni, hanem a műrecek helyes szemlélésére és megítélésére is utmutatással fog szolgálni.

V. A természet világa. Nem untató felsorolása az állat-, növény-, és ásványvilágnak lesz e munka, hanem nagy vonásokban és érdekes csoportosításban bele fog világítani a természet életébe.

VI. A föld és lakói. Ez a kötet a tulajdonképpeni földrajz anyagát a föld körüli séta formájában nyújtja.

VII. Művelődéstörténet. Az emberiség erkölcsi és szellemi fejlődésének előadása a történeti élet kezdetétől fogva egészen a legfejlettebb kulturális állapotokig.

VIII. Magyarország története egy kötetben.

IX. Az ókor és középkor története egy kötetben.

X. Az ujkor és legújabb kor története egy kötetben.

Ezek a történelmi munkák eredeti új feldolgozásban a legújabb tudományos szempontokból fogják tárgyalni ezt az ismeretanyagot úgy, hogy a magyar közönség e könyveket haszonnal és élvezettel fogja olvasni.

XI. A Magyar Irodalom Történetét és

XII. a Világirodalom Történetét is egy-egy kötetben fogja a Műveltség Könyvtára közölni. A Világirodalom Története is ujszerű rendszerben készül, amennyiben első sorban az emberiség általános szellemi életét és a népek irodalmának egymásra való hatását fogja tárgyalni.

Amint e tervezetből kitűnik, a Műveltség Könyvtára nemcsak terjedelménél és összeállításánál fogva lesz a magyar közönségnek nélkülözhetetlen irodalmi kincse, hanem amellett, hogy minden egyes kötet a szaktudós kezében is megállja helyét, eredeti összeállításában és felfogásában egész különleges vállalat lesz, amely sokkal közelebb áll a művelt nagyközönség tényleges igényeihez, mint akár a valóságos szakmunkák, akár pedig egyéb, az egyes szakmákról megjelent részletesebb könyvek.

Az egyes kötetek szerkesztőinek sorából egyelőre megnevezük Alexander Bernáth, Acsády Ignác, Cholnoky Jenő, Ferenczy Zoltán, Kövesligethy Radó, Lenhossék Mihály, Marczali Henrik, Térey Gábor stb. kiváló szaktudósaink nevét.

„Protestáns Pap.” 3. szám. Kölesd, 1904. március. Szerkesztik és kiadják Lágler Sándor és Kálmán Dezső.

Ez egyházi folyóiratnak ez évi 3. száma fekszik előttünk, melyben, egy bevezető kis költeményen s 4 alkalmi egyházi beszéden kívül, melyek jobbadán idegen kútfők nyomán készültek, főként a „falusi levelek” írójának Módra Imrének egy érdekes cikke ragadta meg figyelmünket. A közlemény a debreceni nőegylet ügyeivel foglalkozik. Ez az ügyesen megírott cikk tulajdonképpen valóságos vádirat. Vádolja, és pedig méltó joggal, az ott szunnyadozó kálvinista önérzetet, amely megengedte azt, hogy a reformátusság ősi fészkeben, a kálvinista Rómában, olyan kihívó módon: „éppen kálvinista vezető férfiak feleségeiből” mernek alakítani pápista nőegyletet.

Módra ennélfogva nagyon természetesnek találja, hogy megmozdult végre a lethargiában szenvedő református társadalom Debrecenben is és megalakították a református nőegyletet. Hiszen régen meg kellett volna ezt már ott cselekedni! De nem helyesli azt, hogy ez a lépés tulajdonképpen revanche akart lenni Wolafkák eddigi törekvéseivel szemben. Módra fél, hogy hiányozni fog majd a református nőegyletnél az erkölcsi alap, a krisztusi buzgóság és a keresztényen szeretet s éppen azért nem is bizik az egylet életképességében; annyival inkább nem, mert az ami a Wolafka gárdáját győzelemre s térhódításra segíti: „a vallási chauvinismus” hiányzani fog az egylet tagjainál, ami: „különben is a debreceni lelkész urak jellemző vonásai közül is hiányzik.”

Módra olyan irányú és szellemű egyletet szeretne látni Debrecenben, mint a milyen a budapesti Lorántffy egylet, amely nem elégszik meg csupán a felebaráti szeretet nemes műveinek gyakorlásával: „hanem kezébe veszi az evangéliomot is” és abból merít erőt a Krisztus ügyei iránti szeretetre.

Határozottan elítéli Móra cikkében azt is, ha vezető kálvinista ember katolikus nőt visz be családjába. Aki ezt teszi, ellenséget vitt be a családi tűzhelybe, „s kígyót melengtet keblén, amely nem őt, hanem az egyházat csipi meg veszedelmes marásával.”

Azt meg egyenesen megkövetelné, hogy kálvinista vezérférfiak, papok, tanárok és tanítók, családokkal együtt reformátusok legyenek. Hiszen ismerhetünk nemcsak világi tanácsbírákat, de még egyházmegyei gondnokokat is, akiknek nejeik pápista vallásúak. Ugyan hogy lehetne az *ilyenektől* megvárni, hogy teljesen odaadó buzgósággal védjék meg egyházuk igazait. Eppen azért Móra egyenesen megkövetelné, hogyha eddig: „rosszul magyarázott túl-liberalismusból nem intézkedtek törvényeink, legalább már most saját kárunkon tanuljunk meg azt, hogy az új törvények alkotásánál vételessék fel egy olyan szakasz”, amely ref. vezérférfiaknak s a belhivatalnokoknak tiltsa el a vegyes házasságkötést.

Ime, ez rövid kivonatban a jelzett cikk veleje. Kétségtelenül sok megszivlelendő van az elmondottakban. Tény az, hogy mi református magyarok — egyházi téren — nem vagyunk eléggé sovínisták. Maga a nagytömeg nálunk tétlenkedik, egyháza iránt legtöbbször közömbös, hitbuzgósága nem eléggé meleg, ami méltán aggodalommal töltheti el szívünket. Talán ennek az egyház iránti közömbösségnek egyik jele az is, hogy a vegyes házasságok, vezérembereinknél is napirenden vannak. De hát ez még nem olyan nagy baj volna! Nagyobb baj az, hogy az ilyen vegyes házasságoknál a férj, a családi életben nem bír annyi befolyással, hogy gyermekeit saját egyházának *mind* megtartsa. Itt már nemcsak a túl-liberalismus dominál, hanem a nemtörődomség is. Ennek a jele volt az is, hogy Debrecenben a prot. vezérférfiak elnézték azt, hogy nejeik a pápista nőegylet vezetőtagjai legyenek.

Hát hiszen elkélne nálunk egy kissé *több* erjesztő kovász is; s ezzel együtt nagyobb és melegebb evangéliomi buzgóság. Nem ártana egy kissé odaadóbb szeretet sem egyházunk tanai és igazai iránt. Nyakas kálvinista magyaroknak hívnának bennünket országszerte; de biz' ez a tipikus jellemvonás nagyon kezd tünedezni sorainkból. Cudarúl puhulunk és alkalmazkodunk. A vallási türelem áürügye alatt sokat lealkuszunk és elengedünk a hitbuzgóság és egyháziasság egyenes rovására.

— k.

A magyar írók élete és munkái című nagy irodalmi vállalatból a X. kötet 3. füzeté a *Papp-Pataki* nevű írókat ismerteti. Bennünket e füzetben a következő írók érdekelnek közelebről: Papp József soproni ág. ev. tanítóképzőintézeti tanár; Pap Károly biharpüspökii ev. ref. lelkész-esperes; Papp Károly budapesti ev. ref. lelkész; Papp Lajos h.-nánási ev. ref. tanító; Papp Mihály nádudvari ev. ref. predikátor; Pap Mihály kolozsvári kollégiumi theol. tanár; Pap Mózes székely kereszturi unitárius gym. tanár; Pap Sámuel (szatmári), Papp Sámuel tiszalöki, Pap Sándor balaton-henyeyi ev. ref. lelkészek; Dr. Pap Tibor m.-szigeti jogakad. igazgató; Pápai Benjáminturahegyi, Pápai Imre h.-bösszörményi, Pápai István n.-enyedi ev. ref. lelkészek; Pápai Mihály n.-kőrösi ev. ref. tanító; Pándi Kálmán kolozsvári ev. ref. főgymn. tanár; Páriz-Pápai Ferenc, a

hirneves szótáríró; Páriz-Pápai Imre n.-enyedi ev. ref. főisk. tanár; Parragh János n.-szokolai ev. ref. alesperes-lelkész; Parschitius Dániel körmöcbányai ág. ev. gymn. igazgató; Parschitius Illés ág. ev. lelkész; Puskony Pál tübingai ág. ev., Pusztai Szeesen József leydeni ev. ref. theologusok; Pászthor Dániel miskolci ev. ref. lyceumi igazg. tanár; Pásztor Sámuel sárospataki ev. ref. főiskolai ének- és zenetanár; Patai András kisvárdai ev. ref. lelkész; Pathai István dunántúli ev. ref. püspök; Pathai K. István gyöngyösi ev. ref. lelkész; Patai István utrechti egyetemi theol. tanuló; Pathai János (idősb) dunamelléki ev. ref. püspök; Patai (Balog) János szászvárosi ev. ref. lelkész; Patai János (ifjabb) dunamelléki ev. ref. püspök; Patay János sárospataki ev. ref. főisk. tanár; Patai P. Sámuel dunamelléki ev. ref. püspök. E műből egy-egy füzete ára 1 korona. Megjelent eddig belőle Budapesten Hornyánszky Viktor kiadásában 85 füzete, mely összesen 18,065 író életrajzát tartalmazza.

GYÁS ZROVAT.

LENGYEL SÁNDOR.

1850—1904.

Mire e sorok megjelennek, meglehet, hogy a csengeri ev. ref. egyház pályázata is megjelenik e lapok hasábjain, aztán csakhamar be lesz töltve az elhunyt pásztor üresen maradt helye a több mint öt százados kis templomban, s az elhunyt kedves családja által ott hagyott parókián.

Mindeddig vártam, hogy az enyémnél avatottabb és a megboldogult élete és családja körülményeit jobban ismerő toll fogja megírni e nekrológot, azonban a baráti s kartársi kegyelet, a hiveknek bánatos megemlékezése még mindeddig nem rótta le tartozását az iránt, ki már csaknem egy hónap óta nyugszik csendesen a csengeri akácos temetőben.

Lengyel Sándorban az Úrnak egyik hű szolgáját, az igazi pap példányképét, a tarsadalom és közélet tisztelt és szeretett tagját kísérté nyugalomra, egyházmegyéje, egyházközsége és kedves családja fájdalmában igazán osztozó vidék kegyelete, erősen érezve, hogy vele egy oly férfiut veszít el, ki szive szeretetével, vonzó s lebilincselő modorával, humoros áldott jó kedélyével s tetteinek lekötélvező erejével nagy hézagot hagy maga után az egyházi és társadalmi téren.

A megboldogult született 1850-ben május havában a nagybányai egyh.-megyének egyik kis egyházközségében, Adorjánban Lengyel András és Ladányi Juliána ároni szüléktől. A tehetséges egyetlen lelkészfiu középiskoláit Szatmáron, Debrecenben és a Szepességen Iglón végezte, honnan a debreceni akadémiára jött. Itt mint esküdtfelügyelő, köztanító s az u. n. szolgatanulók inspektora, pályáját 1873-ban bevégezte. Ez évben az akkori Szatmári ref. egyházmegye nagynevű espereséhez Kiss Aron, mostani püspök urunk mellé ment s. lelkésznek Porcsalmára, 1875-ben Kiss Kálmán mándi lelkészi állásáról a nagykőrösi tanítóképezde egyik

tanári állására történt távozása folytán mándi h. lelkész, 1876-ban pedig rendes lelkészszé lett, négy évi mándi lelkézi szolgálata után 1879. május 20-án a tekintélyes csengeri egyház fogadta tárt karokkal lelkészéül. A kis mándi egyházat élete végéig ugy emlegette, mint örömének és fájdalmának tanyáját, igen, mert itten rendes lelkézi választása után ide hozá feleségül mostani püspök urunk egyik áldott emlékü s angyali jószágú leányát Idát, a kivel azonban csak 13 hónapot élhetett, egy kis leánykának életet adván, pár hét múlva „meghalának mind a ketten.“

Itt lépett egy évi özvegység után újból házasságra egyik nagybányai egyh.-megyei b. e. lelkésznek Demeter Pálnak egyik árva, de művelt lelkü leányával, kivel éppen egy negyedszázadig a legboldogabb családi életet élte, alkotván egy kedves családi kört 2 fiu és 2 leány gyermekkel, kik közül a nagyobbik fiu* már egészen a pályafőnél van, tekintélyes társadalmi állást töltvén be, sőt már a családi élet boldog kikötőjébe is eljutott kevéssel a megboldogultnak halála előtt, mely végtelen boldogsággal tölté el apai szívét, melynek ekkor tájban találkozásunk alkalmával e szavakban adott kifejezést: „Komám, gratulálj meg engem, mert após vagyok!“

A nála levő többszörös talentumot az egyh.-megye is igyekezett érvényesíteni, mindjárt lelkészkedése elején a lelkézi gyámintézet kezelő választmányának jegyzője lett, s ezen állást egész 10 évig töltötte be, 7 évig mint egyh.-megyei pénztárnok és isk. körlátogató működött, 1897. január 13-án egyh.-megyei tanácsbíró lett s ápril. 22-én tette le az esküt a Szatmáron tartott közgyűlés előtt. 1902-ben ismét megválasztott újabb 10 évre.

Elköltözött nemes lélek! A férfitüri erő s tevékenység megtestesülése korában kellett nyugalomra térned, pedig még nem óhajtád azt a nyugalmat, véletlen eltávozásod körülményei megrázóan kiáltják felénk: „Minden test olyan, mint a fű és annak szépsége, mint a mezőnek virága!“ Hiszen halálod előtti nap délutánján is alólirottal terveltél — kit felettes hatóságom már több ízben visitatortársadnak méltatott — egyház és iskolalátogatásunk ideje és sorrendje felől, s csekélységet bízta meg erről az illető egyházakat értesíteni. Istenem, dehogyan gondoltam volna, hogy az akkor különösen megnyilatkozott kedélyességed s szinte szikrázó humoros ötleteid, szived érzelmei dus hullámzásának hatyudala legyen, . . . de . . . fájdalom, hogy így lón! . . .

Ravatalát június 4-én a tágas papi udvaron állították fel, mert az összegyűlt résztvevőknek talán $\frac{1}{3}$ -át sem lett volna képes az istenháza befogadni. A koporsó felett nagy. Biky Károly esperes ur mondott mindnyájunk szívét érzékenyen érintő imát a tőle megszokott bensőségteljesen. Nt. Kiss Bertalan egyh.-megyei főjegyző ur pedig prédikált és bucsuztatott. A textus felvétele után a nagy természet is sirni kezdett, az egész tavaszi időszakban elmaradt jótékony eső megeredt, mely eleinte szónokra és hallgatóságra egyaránt zavarólag hatott, de aztán bele törődve a változhatlanba, a magas színvonalon állott és tartott beszéd feledtető velünk az idő által okozott kellemetlenséget.

* Lengyel Endre a hajdunánási ev. ref. gymnasium jeles ifju tanára. Szerk.

A sirnál még Gönczi Sándor tyukodi lelkész-társ mondott igen szép, költői hasonlatokban gazdag rövid beszédet.

Ezzel megadtuk a végtisztességet feledhetetlen barátunknak.

Legyen áldott emlékezete!

Nagygéc, 1904. jul. 1.

Szeőke József,
ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Tanári gyűlés.** Az országos középiskolai tanári egyesület idei közgyűlését Székelyudvarhelyen tartotta meg. A népes gyűlésen hitfelekezetünk tanintézetei nem csupán számszerint vettek kiválóan nagy mértékben részt, de derekasan kitettek magukért azokban a vitákban is, melyek a tárgysorozat rendjén a tanácskozássra kitűzött kérdések felett hatalmas erővel folytak. Ilyen kérdések voltak többek között az érettségi vizsga reformjának és a magyar stílus tanítási módszerének nagy fontosságú kérdései. A debreceni különböző tanintézetekből mintegy tizen, ezek közt főiskolánkból Sinka Sándor, Kulcsár Endre és Török Péter tanárok voltak jelen. Jelentékeny számmal képviselték magukat az erdély-részi református középiskolák.

— **Harminczéves találkozás.** Az 1874. évben hit-tani pályát végzett egykori tanulótársak július 5-én 30 éves találkozásra gyűltek össze. Megjelentek Orosz István tanítóképzőintézeti igazgató Debrecenben, Elekes Ferencz, gymn. tanár Mezőtúron, Kun Béla ugoicsa-gyulai lelkész, Dombi Lajos gyulai lelkész és esperes, Gacsal János lelkész Terontárvásárhelyen, Szabó László lelkész Tiszaújhelyen, Tukaes Lajos lelkész Nyirmedgyesen, Nyikos Sándor lelkész Pusztatoldon, Szücs József lelkész Feketegyarmaton, Lada Sándor tanító Debrecenben, Bódy Zsigmond fitanító és s. lelkész Nagyrábén, Pánczél József lelkész Gádoroson, Nagy László lelkész Nagyaron, Szücs János fitanító és s. lelkész Püspöklandányban. A megjelentek közül többen egész családokat elhozták, s az egész nap, sőt az este is kedélyesen tölt el. Elhatározták, hogy ezentúl évenként gyűlnek össze, még pedig sorban a tanulótársak lakhelyén. 1905-ben Feketegyarmat lesz a találkozás színhelye. A szokásos tisztelgések, a ft. püspök urnál s tanároknál nem maradt el, sőt a Ladányi Gyula volt tanulótárs sirjának meglátogatására is vettek időt. Délben társas ebéd volt a Nagyerdőn, melyen dr. Legányi Gyulán, az együtt érettségizőn kívül vendégeül Csiky Lajos, Dr. Erdős József theol. tanárok és Rózsa Sándor koll. pénztárnok is megjelentek. Ez alkalomra Kun Béla és Dombi Lajos barátaink hangulatos verseket is készítettek, melyeket — sajnálatunkra — térszűke s a költemények közlésére vonatkozó megállapított elvünknel fogva nem közölhetünk. Adja Isten, hogy az évenként sorba következő látogatásról egy jó barát se maradjon el, hanem életben s jó erőben határozhatják meg 14 év elteltével az újabb ciklus idejét!

— **Munkaszünet István király nevenapjára.** Egyik helyi lapból azt a hirt olvassuk, hogy az

aradi kereskedelmi és iparkamara azért folyamodott, hogy az államkormány abból az okból, mert az idén István király nevenapja szombatra esik, és így az utánna következő vasárnapot hozzáadva két munkanap vész el, tegye augusztus 21-ik napját, tehát a vasárnapot munkaszünetes nappá. Nem tudhatjuk, hogy a munkaszünetes nap kiválasztásában filosemitizmus vagy pedig az a tájékozatlanság adott irányt, mely talán az Urnak napját, a vasárnapot, a keresztyén világ által kivétel nélkül elfogadott ünneppot utánna sorozta a pápistás erőlködésektől sürgetett István király nevenapjának munkaszünetkérdés tekintetében. de annyit újból tapasztalunk, hogy az augusztus 20-iki tengeri kigyó újra kísért, holott nem régiben éppen kuriai ítékezés mondta ki elvileg egy megfélebbezett járásbirósági marasztaló ítélet feloldása rendjén, hogy a mezei, gazdasági munkára nézve a munkaszünet István király nevenapján nem kötelező. Az aradi kereskedelmi és iparkamara is helyesebben cselekszik, ha az Urnak napját kívánja inkább megszenteltetni az augusztus 20-iki ellenszenves, erőltetett napnál, ha már két napot egymásután nemzetgazdasági szempontból sajnál kárba veszni. Egyébként erre a névnapra vonatkozólag az előző években az egyedül helyes álláspontra annyira rámutattunk, hogy feleslegesnek tartjuk újból jelezni, hogy hiveink a mezőn bátran szánhatnak, dolgozhatnak, anélkül, hogy ezzel az István névnap munkaszünetet rendelő törvény ellen véténének.

— **Uj orgonák.** Diósjenő község (Nógrád m.) és Gáth község (Bereg m.) ev. ref. temploma részére az egyháztanács Ország Sándor rákospalotai (Buda pest mellett) hirneves orgonagyáros cégnél új orgonát rendelt. Az orgonák egyike gépezetes kúprendszer szerint, míg a másik a legújabb esőrendszer szerint készül és már a legközelebbi időben át lesz adva a használatnak.

— **Hágában** van egy alapítvány, melyet egykor a „keresztyén vallás védelmére” létesítettek. Ez az alapítvány azonban nem régen a túlliberalis elemek kezei közé került, kik arra használják fel az alapítvány jövedelmét, hogy a theologiai tudományokat

az ő eszméik szerint magyarazzák. Az alapítvány kezelőinek a legnagyobb pártatlansággal kellene eljárni, azonban sokszor olyan irányú kérdéseket tűznek ki pályázatra, a melyek az alapítvány céljaival nem egyeztethetők össze. Így legutóbb ez a társaság, mely a „keresztyén vallás védelmét” tűzte ki célul, azt a kérdést tűzte ki pályázatra, hogy miféle indokok engednek arra következtetni, hogy az evangéliumokban nincsen Jézus szavainak tiszta és hű kifejezése, s ebből kifolyólag ennek a ténynek milyen befolyással kell lenni a predikációra és a vallásos oktatásra? A keresztyén hit ilyen védőket nem óhajt magának bizonyára!

— **A spanyol** művelődés alacsony foka, melyet legnagyobb részben a katolicizmusnak köszönhet, köztudomású. A spanyol kormány az 1904. évben be akarván bizonyítani, hogy a nemzeti művelődés ügyét szíven viseli, a tanítók fizetését felemelte 500 koronára. Ez is nagy haladás, mert eddig 434 tanító 100, 1027 pedig 250 koronával kevesebb fizetést kapott. Különben az egész elemi oktatás összes személyi kiadásai 22,716,042 koronát, dologi kiadásai 3,751,998 koronát tesznek ki, a miből körülbelül 16,000 tanítói állás tartható fen, vagyis éppen féle nyi, mint nálunk magyaroknál. A középiskolai oktatás és a technikai tanítás 61681,826, az egyetemek 4,299,530 koronába kerülnek, a földrajzi és statisztikai intézetekre 1,711,918 koronát fordítanak. A szép-művészetekre csak 835,367 korona jut. Ugylátszik, hogy a dús gazdag papok tartása, s a sok szerzetes ellátása elsőbb rangú kötelesség, mint a nép nevelése. Így van ez minden országban, a hol a katolicizmus az uralkodó.

Tartalomjegyzék: A törvénytervezet. Dr. Baltazár Dezső. — Pascal és a jezsuita morál. dr. Márk Ferencz. — A debreceni református Kollégium adattára. Balogh Ferencz. — Válasz az „Észrevételek”-re. a + x. — Közéletünk. Egyenlő mértéket! Öry Tamás. — Irodalom. — Gyászrova: Lengyel Sándor. Szeőke József. — Különfélek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Lelkeszi fizetésekiegészítő illetmény.

Avall.-és közoktatásügyi miniszterium 47354/1904. sz. a. a tiszántuli egyházkerület területére a következő lelkeszi fizetésekiegészítő illetményeket utalványozta az 1904. évi július—decemberi félévre: Abádszalók 184 k 44 f, Adorján 428 k 17 f, Ajak 560 k 69 f, Albis 211 k 32 f, Amacz 333 k 45 f, Anares 366 k 27 f, Angyalos 285 k 89 f, Ant 96 k 25 f, Apa 222 k 92 f, Apagy 351 k 48 f, Apátkeresztur 556 k 32 f, Aranyosmedgyes 151 k 77 f, Arpád 77 k 08 f, Asztély 251 k 81 f, Atya 285 k 62 f, Bábony 230 k 10 f, Bácsaranyos 408 k 92 f, Badaló 83 k 88 f, Baj 135 k 17 f, Báka 387 k 41 f, Balazsér 490 k 71 f, Balsa 60 k 74 f, Bályok 168 k 22 f, Bánfalva (Gádoros) 352 k 90 f, Batiz 397 k 47 f, Bátor 111 k 29 f, Bélzerind 348 k 73 f, Belényesujlak 253 k 85 f, Bene 383 k 35 f, Benk 407 k 09 f, Bere 403 k 94 f, Beregújfalva 95 k 75 f, Beregszászvérgárdó 361 k 19 f, Berencs 65 k 55 f, Berettyószentmárton 350 k 47 f, Berkesz 264 k 41 f, Besenyőd 392 k 77 f, Beszterec 482 k 64 f, Bezdéd

316 k 03 f, Biharfélegyháza 207 k 95 f, Bilke 554 k 58 f, Bogát 248 k 68 f, Bogoszló 116 k 96 f, Borosbes 287 k 67 f, Borzova 539 k 69 f, Borzova 417 k 45 f, Bökény 456 k 65 f, Bucsú 359 k 45 f, Cégénydányád 425 k 35 f, Csathole 225 k 35 f, Csaroda 90 k 48 f, Császló 430 k 12 f, Csatar 157 k 82 f, Csécse 459 k 33 f, Csenger Csengerbagos 284 k 04 f, Csengerujfalva 282 k 52 f, Csepe 436 k 60 f, Cserepeskenéz 431 k 89 f, Csetfalva 342 k 08 f, Csokaly 247 k 30 f, Csomaköz 176 k 04 f, Csonkapapi 141 k 74 f, Csorvás 274 k 27 f, Dabóle 328 k 25 f, Danesháza 176 k 84 f, Dara 264 k 83 f, Darnó 436 k 19 f, Daróc 122 k 41 f, Darvas 217 k 96 f, Déda 335 k 85 f, Demecser 298 k 57 f, Dengeleg 416 k 35 f, Dobra 107 k 53 f, Dolha 336 k 45 f, Domahida 449 k 22 f, Egr 359 k 65 f, Eleds 145 k 13 f, Encsencs 202 k 74 f, Eperjeske 360 k 46 f, Eradony 304 k 08 f, Erendréd 129 k 98 f, Erkeserü 189 k 45 f, Erkörtvélyes 277 k 53 f, Erolaszi 387 k 33 f, Értarcsa 389 k 73 f,

Erdőgyarak 72 k 78 f, Fábriánháza 177 k 33 f, Fancsika 403 k 03 f, Feketeardó 309 k, Feketetót 316 k 79 f, Feketepatak 242 k 34 f, Felsőábrány 423 k 11 f, Felsőjózsa 69 k 06 f, Fenes 137 k 10 f, Fényeslitke 169 k 87 f, Fertősalmás 206 k 81 f, Forgolány 414 k 67 f, Fornos 278 k 55 f, Fugyi 317 k 37 f, Fugyivásárhely 276 k 74 f, Fülesd 213 k 06 f, Fülöpös 309 k 84 f, Fülöpösdaróc 417 k 12 f, Gáborján 149 k 08 f, Gacsály 213 k 23 f, Gálospetri 326 k 20 f, Garbole 494 k 91 f, Gebe 348 k 96 f, Géberjén 415 k 37 f, Geese 520 k 06 f, Gelénes 154 k 64 f, Gemzse 379 k 50 f, Gencs 331 k 47 f, Géres 221 k 90 f, Geszteréd 328 k 76 f, Gődényháza 430 k 93 f, Gulács 84 k 57 f, Gut 202 k 03 f, Gelse 553 k, Gyorok 217 k 38 f, Győrtelek 227 k 37 f, Gyulaháza 102 k 97 f, Gyulaj 217 k 35 f, Gyulavári 79 k 06 f, Gyüre 380 k 90 f, Hajdudorog 339 k 40 f, Halmi 284 k 33 f, Harangláb 318 k 36 f, Hegyközkovácsi 303 k 46 f, Hegyközpályi 229 k 01 f, Hegyközszáldobágy 284 k 25 f, Hegyközszentimre 64 k 56 f, Hegyközszentmiklós 97 k 80 f, Hegyközujlak 242 k 26 f, Hermánszeg 294 k 17 f, Hertelendyfalva 304 k 29 f, Hetyen 138 k 40 f, Hirip 208 k 94 f, Hodász 365 k 75 f, Homok 474 k 37 f, Ibrony 295 k 87 f, Ilk 382 k 61 f, Iriny 448 k 65 f, Istvádi 286 k 44 f, Izsnyéte 83 k 32 f, Jánd 149 k 83 f, Jármí 363 k 63 f, Kajdanó 484 k 68 f, Kakszentmárton 299 k 98 f, Kállósemjén 416 k 85 f, Kaplony 414 k 57 f, Kántorjánosi 104 k 32 f, Konyár 125 k, Karász 274 k 17 f, Kék 312 k 11 f, Kékese 291 k 37 f, Kér 226 k 60 f, Kéremjén 379 k 06 f, Kézt 408 k 23 f, Kigyós 118 k 20 f, Kisbégány 236 k 18 f, Kishodos 382 k 78 f, Kisjenő 321 k 39 f, Kiskereki 96 k 03 f, Kiskoles 179 k 91 f, Kisléta 316 k 25 f, Kislónya 228 k 64 f, Kismajtény 204 k 72 f, Kismarja 163 k 23 f, Kismanény 281 k 66 f, Kipeleske 475 k 56 f, Kisszántó 333 k 03 f, Kisszekerés 346 k 67 f, Kisvarsány 245 k 80 f, Klopódia 212 k 11 f, Kóly 338 k 19 f, Komlódtótfalu 364 k 83 f, Komoró 418 k 16 f, Kopócsapáti 495 k 52 f, Kótaj 267 k 99 f, Kőbölkut 298 k 48 f, Kölese 335 k 08 f, Kőmörő 302 k 15 f, Körösszegapáti 247 k 61 f, Kőszegremete 217 k 24 f, Kunágot 64 k 25 f, Királydaróc 392 k 33 f, Kuncsorba 446 k 88 f, Laskod 288 k 28 f, Lázári Less 498 k 82 f, Lippa (Radna) 331 k 70 f, Lorántháza 263 k 73 f, Lövépetri 393 k 52 f, Magyarliget 423 k 40 f, Magyarhomorog 10 k 97 f, Magyarakucs 371 k 83 f, Majtis 367 k 10 f, Makkosjánosi 349 k 32 f, Mánd 471 k 29 f, Mándok 295 k 37 f, Márokpapi 359 k 72 f, Matoles 324 k 95 f, Méhteleg 382 k 95 f, Mérk 287 k 78 f, Mezőtelegd 299 k 33 f, Mezőtelki 266 k 08 f, Mezővári 170 k 94 f, Mieske 320 k 72 f, Mihálydi 250 k 50 f, Mikola 110 k, Milota 268 k 94 f, Misztótfalu 341 k 90 f, Mogyorós 361 k 56 f, Monostorpályi 112 k 46 f, Munkács 66 k 98 f, Nábrád 261 k 24 f, Magyar 255 k 17 f, Nagybégány 397 k 69 f, Nagydobos 236 k 30 f, Nagygecse 374 k 75 f, Nagyhodos 440 k 86 f, Nagykolcs 286 k 04 f, Nagymajlát 292 k 54 f, Nagymuzsaly 236 k 48 f, Nagyszántó 279 k 77 f, Nagyszekerés 361 k 41 f, Nagytarna 426 k 66 f, Nagyvarsány 318 k 27 f, Nyetlenfalva 320 k 70 f, Nyiracsád 475 k 28 f, Nyirbogdány 362 k 88 f, Nyirmada 218 k 74 f, Nyirmedgyes 53 k 80 f, Nyüved 243 k 29 f, Ofehértó 315 k 25 f, Opályi 396 k 53 f, Ombod 157 k 37 f, Oros 390 k 43 f, Ottomány

117 k 16 f, Óvári 98 k 37 f, Ór 304 k 25 f, Órladány, Mezőladány 423 k 77 f, Örvénd 221 k 24 f, Pankota 216 k 68 f, Panvola 52 k 53 f, Pap 368 k 03 f, Papos 504 k 32 f, Parasznya 503 k 11 f, Patóháza 381 k 53 f, Pelbárhida 347 k 40 f, Penyige 389 k 24 f, Petneháza 528 k 13 f, Péterfalva 452 k 11 f, Péterszeg 86 k 97 f, Pettén 332 k 87 f, Pircse 375 k 66 f, Piskolt 244 k 02 f, Poklostelek 240 k 47 f, Pósalaka 374 k 77 f, Pusztadaróc 429 k 84 f, Pusztatold 246 k 82 f, Pusztajlak 390 k, Rád 436 k 15 f, Rafajnaufalu 122 k 67 f, Rákóci 469 k 34 f, Ramocsaháza 407 k 64 f, Rápolt 443 k, Remete 372 k 13 f, Resicabánya 445 k 06 f, Riese 385 k 89 f, Rohod 268 k 75 f, Salánk 64 k 89 f, Sámson 453 k 33 f, Sáp 35 k 50 f, Sáránd 180 k 96 f, Sarkadkeresztur 243 k 90 f, Sárköz 718 k 93 f, Sárközujlak 511 k 24 f, Sárosroszi 343 k 72 f, Sényő 409 k 84 f, Sima 383 k 25 f, Siter 48 k 17 f, Som 101 k 47 f, Sonkád 39 k 21 f, Sonkolyos 419 k 42 f, Surány 432 k 08 f, Szaboles 321 k 31 f, Szakoly 802 k 85 f, Szamosbecs 295 k 91 f, Szamosdob 236 k 61 f, Szamoskóród 462 k 07 f, Szamosujlak 373 k 48 f, Szaniszló 362 k 73 f, Szárazberek 290 k 50 f, Székely 350 k 14 f, Szemlak 197 k 93 f, Szentjános 108 k 59 f, Szentjób 342 k 24 f, Szentleányfalva 278 k 18 f, Szentmiklós 465 k 43 f, Széplak 373 k 54 f, Szerep 90 k 44 f, Szkulya 373 k 59 f, Szentheléna 855 k 88 f, Tákos 288 k 87 f, Tamásváralja 331 k 93 f, Tamásda 267 k 22 f, Tass 360 k 71 f, Tatárfalu 393 k 47 f, Tekeháza 385 k 66 f, Tét 495 k 19 f, Tiszaadony 155 k 63 f, Tiszabecs 48 k 56 f, Tiszaeszlár 120 k 63 f, Tiszakeresztur 460 k 70 f, Tiszakóród 257 k 60 f, Tiszakürt 18 k 18 f, Tiszalök 156 k 25 f, Tiszapolgár 198 k 72 f, Tiszaszalka 154 k 76 f, Tiszaug 182 k 21 f, Tiszaujhely 509 k 40 f, Tiszaujlak 339 k 40 f, Tiszavid 192 k 95 f, Tiszaberek 409 k 59 f, Tivadar 438 k 58 f, Tivadar 450 k 31 f, Tornvospálea 239 k 41 f, Tóti 379 k 76 f, Tunyog 224 k 52 f, Turterebes 338 k 60 f, Tura 182 k 77 f, Tuzsér 326 k 82 f, Tiszaszentmárton 320 k 15 f, Udvari 354 k 09 f, Ujföhértó 117 k 20 f, Ujléta 295 k 78 f, Uszka 376 k 43 f, Vaja 221 k 93 f, Vajda 118 k 38 f, Vámfalva 252 k 84 f, Vámosatya 131 k 52 f, Vámosroszi 289 k 91 f, Váncsod 181 k 57 f, Vasmegegyer 313 k 81 f, Vedresábrány 542 k 23 f, Vencsellő 170 k 86 f, Verbőc 360 k 99 f, Vértes 238 k 22 f, Vetés 189 k 38 f, Vitka 171 k, Zsádány 108 k 21 f, Zsáka 20 k 35 f, Zsarolyán 548 k 06 f, Összesen 105670 k 10 f. Az 1898. évi XIV. t.-cikkre való hivatkozással kiállított s szabályszerűen felbélyegzett (II. fokozat) nyugtákat az egyházkerületi pénztári hivatal címére sziveskedjenek a nt. lelkész urak beküldeni.

Debrecenben, 1904. július 9-én.

Róssa Sándor

egyh.-ker. pénztárnok.

Pályásat,

a nagyszalontai egyházmegyében levő *csermői* ev. ref. egyház *lelkész-tanítói állomására.*

Évi javadalma egyházzhatósági értékelés szerint: 1180 korona, mely részint készpénzben, részint 10 hold föld haszonélvezetéből, stolaréból és tandijból kerül be; ehhez jön az állami fizetéskiegészítés, mely 1600 koronáig 826 korona 10 fillér, mely összegből már a folyó évre folyóvá tétetett 726 korona 10 fillér, úgy, hogy ezen egyház IV. osztályu.

Ezen állomás, a választás jogerőre emelkedése után azonnal elfoglalandó.

Pályázók felhivatnak, hogy lelkészi minősítvénynyel és ezen pályázat közzé tétele után kelt szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt pályázati kérvényüket *Széll Kálmán* ev. ref. espereshez *Nagyszalontára* (posta: helyben) folyó évi augusztus 1-ig adják be.

Debrecen, 1904. jul. 4.

Kiss Áron
püspök.

Pályásati hirdetés

a „*Nagy József*” alapítványra.

Alapította Nagy József debreceni kereskedő 1862. március 31-én, 10,000 o. é. frt. az alaptőke.

Rendeltetése: 4 egymást követő év folyamán át a nevezett összegnek 5% jövedelméből (500 frt.) oly ifjak segélyeztetnek, kik a debreceni ref. főiskolában bevégezvén a felsőbb tudományokat, a lelkészi vagy tanári pályára külországi egyetemekben s akadémiákban is igyekeznek magukat tovább képezni; minden 5-ik évben pedig a lelkészi pályán vagy tanárságban már érdemmel szolgált vagy szolgáló jeles férfiú segélyeztessék olyan útnak, melyet a tudományos és tapasztalati műveltség előhaladása koronként szükségessé tesz.

Fölvételi kellékek:

a) Az alapítványi segélyt élvezni óhajtó magyar születésű, ref. vallású s a debreceni főiskolában a felsőbb tudományokat bevégzett ifju legyen.

b) Észtehetsége kitünő, erkölcsi jelleme feddhetetlen, igyekezete és szorgalma kitartó legyen.

c) Kitűzött életpályája a lelkészi vagy tanári legyen.

d) A bölcsészeti s hittanszaki tudományokon kívül a latin nyelvben annyira jártas legyen, hogy a római klasszikus írókat jól értse, a görög

nyelvtanban. az isk. bizonyítvány szerint kitünő osztályzatú legyen, az élő nyelvek közül pedig a német nyelvet teljesen értse és egész folyékonyan beszélje, végre a francia nyelvben is bírjon oly előkészülettel, hogy a könyveket jól értse.

e) A folyamodványok felszerelve a tisztántúli ref. egyházkerület püspökéhez mint ez alapítvány fő pártolójához intéztessenek.

Ezuttal csakis pályavégzett hittanhallgatók folyamodhatnak. A kérvények beadási határideje július hó 25, déli 12 óra.

Debrecen, 1904. július 6.

Kiss Áron
püspök.

Pályásat.

A nádudvari ev. ref. egyház egy tanítónői állásra pályázatot hirdet. A tanítónő évi javadalma: 1. 800 korona az egyház pénztárából évnegyedenként előre fizetve: 2. 100 korona lakásdíj. Kötelességei: azon osztály vagy osztályok vezetése, melyekre az egyháztanács alkalmazza; ez időszerint a IV., V., VI-ik leányosztályok tanítása. A női kézi munkát saját növendékeinek díj nélkül tartozik tanítani. Egyháztanács fentartja magának azon jogot, hogy az állami elemi iskolában egy tanteremben a vallástanítással megbizza; ezen esetben a vallástanításért az állam részéről 90—100 korona díjazásban részesül.

Ez állásra ev. ref. vallású, okleveles tanítónők pályázhatnak. A pályázati kérvények f. évi augusztus 6-ig adandók be Veres Géza ref. lelkészhez Nádudvarra. (Hajdu m.) Az állás f. évi szept. 1-én foglalandó el.

1—2.

Pályásat.

A nádudvari ev. ref. egyház egy fitanítói állásra pályázatot hirdet. Fizetése: 1. Kétszáz korona az egyház pénztárából évnegyedenként előre fizetve. 2. 47 Hl. kétszeres buza tisztán felrostálva az egyház magtárából. 3. 47 Hl. árpa tisztán felrostálva az egyház magtárából. 4. 30 hold föld 1200 □ ölével számítva, adóját az egyház fizeti. 5. 100 korona lakásdíj. 6. 80 korona. 7. 80 korona egyházjegyzői tiszteletdíj. Az összes fizetés 1633 koronára van értékelve, de a föld ez idő szerint az értékelésnél 200 koronával többért van bérbe adva.

Kötelességei: ez időszert a IV., V., VI-ik elemi fiasztályoknak tanítása; lelkész felszólítására lelkészi szolgálatok végzése; a konfirmációra készülő fiugyermekek tanítása; a gazdasági ismétlőiskolai finövendékeknek vallásos oktatása; az egyházjegyzői tiszttel járó munkák; az állami elemi iskolában 2 tanteremben a vallás tanítása; legátusok ellátása. A lelkészi szolgálatok végzéséért az esedékes stólat megkapja, az állami iskolai vallásoktatásért az állam külön tiszteletit ad, a mi tantermenként 90—120 korona szokott lenni.

Ezen állásra theológiát végzett és tanítói oklevéllel bíró ev. ref. vallásu egyének pályázhatnak. Ilyenek nem létében theológiát végzett egyén is megválasztatik, az ilyen tartozik két éven belől tanítói oklevelet szerezni. A pályázati kérvények f. évi augusztus 6-ig adandók be Veres Géza ref. lelkészhez Nándudvaron (Hajdu m.) Az állás f. évi szeptember 1-én foglalandó el.

1 2.

Éppen most jelent meg

SZOLNOKY GERZSON

Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imádságok.

Ára füzve 4 korona, vászonkötésben 6 korona.

Tartalmaz:

114 vasárnapi, 48 ünnepi, 32 évszaki,
14 rendkívüli, 4 bünbánati, 4 Urva-
csora, 6 betegségben mondandó
összesen kétszáznál több imádságot.

Megrendelhető:

László Albert és Társa

(HEGEDÜS S. és SÁNDOR I.)

könyvkereskedésben

DEBRECENBEN.

Sesztina Lajos

vaskereskedése és gépészeti cikkek raktára
DEBRECZEN.

A szöllőpenész és lisztharmat tovalerjedésének meggátlására ajánlja olcsó **kézi kénpor-fuvóit** és **kénporozó-gépeit**, valamint egyéb szőlészeti és gazdasági eszközeit.

A **cséplőgépek jókarba hozatalához** szükséges I-ső rendü gépszijak, **dotsinek**, vászon- és gummi-tömlők, **önolajozók**, Asbest- és zsiros-tömitések, **gépolaaj**, Tovote-kenőcs, faggyú, szerszámok állandóan raktáron vannak.

Kerti-padok,

Fecskendők,

Jégszekrények,

Fészkelő-házikók

az énekes madaraknak!

Kirsteier Gyula

orgonaépítő

Kassa, József-utca 21. sz.

Ajánlja erős szerkezetü **Crescendo orgonáit**, különösen a legújabb rendszerü légnyomatú (pneumatikai)

orgonákat,

melyeknek játékmódja és registrálása rendkívül könnyü.

Főtörekvésem szerényebb haszon mellett tisztességes és lelkiismeretes munkával nagyrabecsült rendelőim teljes bizalmát kiérdemelni.

Mindennemü javítások elfogadtatnak, továbbá gépezetes orgona légnyomatúra való átalakítása a legnagyobb szakértelemmel eszközöltetik.

Hydraulikus sajtók

Arany érem
Szeged 1899
Arany érem
Budapest 1899.
Arany érem
Pozsony 1902.

szőlő és gyümölcs-
must sajtolásra
a nagy üzem számára,
2 kitolható kosárral
vagy 1 kosárral.

hydrau-
likus
sajtóért.

Bor-, gyümölcsbor- és gyümölcsnedv-sajtókat
kézihajtásra Herculesnyomóerő-szerkezettel. fa- vagy
vastányérrai.

**Gyümölcs és szőlő-örlőket,
bogyozógépeket,**

Gyümölcs-aszaló-készülékeket

gyártanak és szállítanak jótállás mellett mint különlegességet
a legújabb szerkezetben

MAYFARTH PH. és TA. BÉCS, II/1.
különlegességi gyár gyümölcserőteljesítési gépekben.

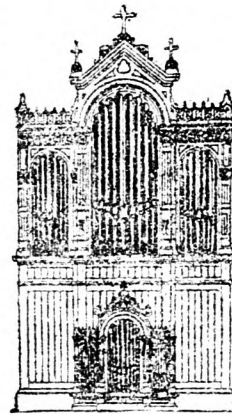
Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.
Megrendelések idejekorán kéretnek.

Országh Sándor

orgonagyáros

cs. és kir. udvari szállító

RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1885. évi kiállításon
„nagy díszoklevéllel“ és
Ferencz József lovag-
„renddel“ kitüntetve,
azonkívül számtalan ki-
tüntetés és elismerés.

Készít kellemes és tö-
mör hangú, legjobb és
legújabb rendszerű orgo-
nákat. Elvállal javításo-
kat és átalakításokat. Ki-
sebb orgonák készletben
vannak. Szolid munka és
jutányos árak. Az orgonák
jóságát mi sem bizonyítja
inkább mint az, hogy a

gyár alapítása óta 400-nál több új orgona
lett megrendelve és készítve.

Árjegyzék és részletes tervezet kívánatra
díjmentesen küldetik.

A „Neumann M.“ cég debreceni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész
és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta
ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja,
nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület
lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne te-
kintsék meg azt a kitünő hírnévnek örvendő
nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyer-
mek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a
legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják
az összes vásárlók, de különösen azok a
szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt
szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak
Debrecenbe jöve ne mulaszták el ezt a
látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni
mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-
ságnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az
üzlet az év minden szakában, mert a vevők
óriási tömege helyből úgy mint vidékről a
Neumann M. céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét
minden időben és körülmények között fen-
tartani, de arra nem is volt eset, hogy
Neumann M. áruháza ellen panasz emel-
tetett volna.

*Olcsóság, tartósság és csinosság te-
kintetében a Neumann cég* áruai versenyen
felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és
tanító urai pedig különösen bizalommal for-
dulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen
mint törzs vevőközönség különös figyelem-
ben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a
régóta kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főter, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTAOTOT : 1845-BEN.